

AQSHNING MILLIY O'ZIGA XOSLIK ASOSLARI (ИСКУССТВО КУСМ)

U.M. Ishanxodjayev

Istiqbolli xalqaro tadqiqotlar instituti
Amerikani o'rganish markazi rahbari

Annotatsiya: Maqolada Amerika milliy o'ziga xosligining shakllanishi va rivojlanishining asosiy siyosiy va mafkuraviy omillari ko'rib chiqiladi va milliy xarakter shakllanishining asosiy o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Mamlakat fuqarolarining o'z-o'zini identifikatsiya qilish shakllari va milliy o'ziga xoslik haqidagi fikrlarning xilma-xilligi, AQShning milliy o'ziga xosligi nima, u nima bo'lishi mumkin va nima bo'lishi kerakligi, etnik, irqiy, diniy va lingvistik omillarning xilma-xiligi qanday qilib mamlakat birligini saqlab qolgan holda Amerika jamiyatining mafkuraviy qutblanishiga olib kelishish mumkinligi masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Amerika o'ziga xosligi; milliy xarakter; milliy ong; Amerika e'tiqodi; Amerika orzusi; immigratsiya; din; protestantizm; singib ketish; birlik.

“Erituvchi qozon” (“melting pot”) va “dimlama” (“tomato soup”). Muhojirlarning Amerika madaniyatiga singib ketishi mumkinligi haqidagi munozaralar yangi yagona madaniyat paydo bo'lishi mumkinligi yani multikulturalizm nazariyasi yohud Amerika xalqlar va turli madaniyatlarning konglomeratiga aylanishi kerak degan savollar orasida yotadi. Bu masalalar Amerika etnik va madaniy o'ziga xosligining mohiyatini qamrab oladi. Ularga javob izlash uchun assimilyatsiyaning uchta asosiy nazariyasi ilgari surildi, ular “erituvchi qozon” (“melting pot”), “dimlama” (“tomato soup”) va “shakarob” (“salad”) majoziy ma'nolarini o'z ichiga oldi¹.

“Erituvchi qozon” tushunchasi 1780-yillarda paydo bo'lgan va Amerikada barcha xalqlarning vakillari yangi irqqa birlashmoqda deb ta'kidlangan. Yangi amerikalik - bu ingliz, shotland, irland, fransuz, golland, nemis va shvedning o'ziga xos birlashmasi deb tushunildi. Keyinchalik bu “millatlar ro'yxatiga” keltlar, slavyanlar, yunonlar, suriyaliklar, qora tanlilar, osiyoliklar, yahudiylar va italiyaliklar kiritilgan. Bunday “eritish va o'zgartirish” nafaqat xalqlar va irqning o'zaro kirib borishini, balki Amerikaning “inson jumhuriyati va yaratganning makoni” ni qurish uchun mamlakatning barcha aholisini birlashtiradigan yangi umumiy madaniyatni yaratishni nazarda tutgan².

¹ Israel Zangwill. The Melting Pot: A Drama in Four Acts. New York: Arno Press. 1975.

² J. Hector St. John de Crèvecoeur. Letters from an American Farmer and Sketches of 18th Century America. New York: Penguin. 1981.

“Dimlama” tushunchasi madaniy assimilyatsiyani ifoda etadi. U “muhojirlar va ularning avlodlari ingliz-sakson madaniyati namunalariga adekvat moslashadi” va shuning uchun “mamlakatning anglo-amerikalik aholisining madaniy tarixiga moslashishlari kerak” degan taxminga asoslanadi. Bu nazariya jamiyat tarkibidagi birinchi muhojirlar madaniyatining markaziy o‘rnini ko‘rsatadi va quyidagicha izohlanadi: ingliz-protestant madaniyati “dimlama” singrari bo‘lib, muhojirlar unga ko‘katlar, qotirilgan non, ziravorlar, sabzavotlar va boshqa masaliqlar qo‘shadilar. Bu taomning ta‘mini yaxshilaydi, lekin ushbu masaliqlar erib ketadi, natijada odam faqat sho‘rva yeydi. Boshqalaridan ko‘ra aniqroq, bu model turli majoziy manolar ostida Amerika tarixiy kontekstida assimilyatsiyaning asosiy tushunchasi bo‘lgan va 1960-yillargacha immigratsiya to‘lqinlari bilan samarali ishlagan³.

“Erituvchi qozon” va “dimlama” tushunchalari u yoki bu darajada Amerika millatchiligini ifoda etdi va Amerika o‘ziga xosligi holatini nisbatan aniq tasvirlab berdi. Biroq, 1915-yilda immigratsiya geografiyasi kengayib borishi bilan “shakarob” yoki “etnik plyuralizm” nazariyasi vujudga keldi, unga ko‘ra ijtimoiy guruhlarni madaniyat emas, balki kelib chiqishi birlashtiradi. Boshqacha qilib aytganda, odamlar o‘z madaniyatini o‘zgartirishi mumkin, lekin ular o‘zlarining etnik kelib chiqishini o‘zgartira olmaydilar, ya‘ni shaxs kelib chiqishi bilan belgilanadi. Ushbu nazariyaning tarafdorlari immigratsiya asl “Amerika millati oq ingliz-sakson protestantlari” ni yo‘q qildi va Amerikani “milliy mustamlakalar va xorijiy madaniyatlarning kosmopolit federatsiyasiga aylantirdi, Yevropaga xos bo‘lgan halokatli raqobatdan mahrum bo‘ldi” deb hisoblashdi. Natijada millat emas, balki “boshqa xalqlar bilan birgalikda har xil rangdagi iplar to‘qigan transmilliylik vujudga keldi⁴. “Shakarob” tushunchasi AQShning ziyolilar qatlamida biroz qiziqish uyg‘otdi, ammo Amerikani “balkanizatsiya” (ya‘ni parchalashga) qilishga urinishlari hukumat vakillari tomonidan taqibga uchradi. Oxir oqibat, bu davrda millat ingliz-protestant madaniy o‘ziga xosligining “dimlama”si bo‘lib qolganiga qaramay, jamiyatda “erituvchi qozon” nazariyasini amalga oshirish istagi ustun keldi.

Oq amerikaliklar orasida uchta “erituvchi qozon” bor: protestantlar, katoliklar va yahudiylar. Shunday qilib, ingliz va norveg protestantlari, irland va

³ Milton M. Gordon. *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origin*. New York: Oxford University Press. 1964.

⁴ Horace M. Kallen. *Cultural Pluralism and the American Ideal: An Essay in Social Philosophy*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 1956.

italyan katoliklari, nemis va rus yahudiylari o'rtasidagi nikohlar sezilarli darajada ko'paydi. Faqat ramziy, xayoliy milliy o'ziga xoslikka ega bo'lgan uchinchi va to'rtinchi avlod muhojirlari o'zligini izlab dinga tobora ko'proq murojaat qila boshladi. Assimilyatsiya avvalgi milliy sadoqat va milliy o'zlikdan voz kechishni taqozo etsa-da, avvalgi diniy e'tiqodlardan voz kechishni anglatmasligi bu istakni kuchaytiradi.

“Amerika e'tiqodi” tamoyillariga sodiqlik XX-asrning birinchi choragida mahalliy va federal hukumatlar, xususiy va jamoat tashkilotlari va biznes vakillari ishtirok etgan muhojirlarni “amerikalashtirish” bo'yicha ulkan sa'y-harakatlarda yaqqol namoyon bo'ldi. Bu jarayonda markaziy rol maktablarga berildi, ular odamlarga Angliya-Amerika protestant qadriyatlarini singdirish va shu bilan respublika institutlarining qulashiga yo'l qo'ymaslikning eng yaxshi usuli sifatida qaraldi. “Progressiv davr” ishbilarmonlari, shuningdek, muhojir ishchilariga ingliz tili, Amerika madaniyati va Amerika xususiy tadbirkorlik tizimini o'rgatish, ularning mehnat samaradorligini ta'minlash va ularni sotsializm va kasaba uyushma g'oyalariga qarshi “emlash” uchun o'z hissasini qo'shishdi. Amerikalashtirish jarayonida ko'plab xususiy notijorat tashkilotlar, shu jumladan uzoq vaqtdan beri mavjud bo'lgan va “muhojirlarga yordam berish uchun” maxsus tashkil etilgan tashkilotlar ham ishtirok etdi. Protestant, katolik va yahudiy jamoalari o'z e'tiqodidagi muhojirlar orasida Amerika qadriyatlarini targ'ib qilishdi. Muhojirlarni amerikalashtirishning katta qismi 1890-yillarda yirik shaharlar chekkasida paydo bo'lgan boshpanalarda bo'lib o'tdi: muhojirlarning ovozini olishga intilayotgan shahar siyosatchilari muhojirlarning Amerikaga joylashishiga faol yordam berdilar, ularni ish bilan ta'minladilar va dastlabki moliyaviy yordam ko'rsatdilar, shu bilan birga fuqarolik va ovoz berish huquqini olish yo'liga yo'naltirdilar⁵.

Amerikalashtirishning muvaffaqiyati ikkinchi jahon urushi yillarida, barcha irqiy, etnik va kasbiy o'ziga xosliklar milliyga bo'ysunganida to'liq namoyon bo'ldi: sobiq muhojirlar va ularning bolalari qurol olib, yangi vatani uchun kurashishga ketishdi. 10 milliondan ortiq odamni safarbar qilish qo'shma

⁵ Edward George Hartmann. The Movement to Americanize the Immigrant. AMS Press. 1967.

qadriyatlar va an'analarni yaratgan yoki qayta mustahkamlagan birlashtiruvchi tajribaga aylandi⁶.

“Amerikalashtirish” siyosati Amerika o'ziga xosligining mafkuraviy elementining ahamiyatini kuchaytirdi va bu o'ziga xoslikning irqiy va etnik ta'riflarining yo'qolishiga yo'l ochdi. Birinchi jahon urushi vatanparvarlik tuyg'usini kuchaytirdi va milliy o'zlikning ahamiyatini boshqalarga nisbatan oshirdi. Biroq, bu ahamiyat ikkinchi jahon urushi davrida, barcha irqiy, etnik va kasbiy o'ziga xosliklar milliy xususiyatga bo'ysundirilganda eng cho'qisiga yetdi. Yaponiyaning Pyorlharborga hujumi “amerikaliklarni hech bo'lmaganda vaqtincha irqiy va kasbiy manfaatlardan chetga chiqish va milliy o'zlikni namoyish etishga majbur qildi”.⁷ 10 milliondan ortiq odamni safarbar qilish "umumiy qadriyatlar va an'analarni yaratgan yoki qayta mustahkamlagan va amerikaliklarning milliy o'ziga xoslik hissini avlodlar uchun shakllantirgan birlashtiruvchi tajriba bo'ldi. Amerikaliklarning o'z mamlakatlari bilan o'zini anglashi bu urush paytida tarixiy cho'qqiga chiqdi”.⁸

Irqiyl omil. Amerikada tarixan irqqlar o'rtasida ijtimoiy-iqtisodiy maqom va siyosiy ta'sir bo'yicha farqlar bo'lgan va hozirgacha ushbu tafovut mavjud. Bu farqlarga boylik, daromad, ta'lim, yashash joyi, kasbiy soha, sog'liqni saqlash, jamiyatning jinoyatchilikga moyilligi hamda boshqa ijtimoiy sohalar va muassasalardagi farqlar kiradi.

XXI-asrda Amerikada irqiy o'ziga xoslikni anglash uch bosqichli jarayondir. Birinchidan, turli irqqlarga mansub odamlar o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy maqom va boylikdagi farqlar garchi ular ba'zi hududlarda teng bo'lsa ham deyarli o'zgarishsiz qolmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, Amerika hali ham irqiy bo'lingan jamiyat ekanligi aniqdir. Ikkinchidan, individual multikulturalizm asta-sekin ijtimoiy normaga aylanib borayotganligi sababli, irqiy xususiyatlarning birlashishi, sekin bo'lsa ham, biologik, aralash nikohlar orqali, ramziy va ijtimoiy jihatdan ham erishilmoqda. Uchinchidan, “irqiy idrok” va “irqiy xurofot” Amerika jamiyatining ajralmas xususiyati bo'lib qolmoqda. Biroq, milliy o'ziga xoslikning boshqa ko'rsatkichlari bilan solishtirganda irqiy

⁶ John F. McClymer. The Federal Government and the Americanization Movement, 1915–1924. Prologue, 10. 1978.

⁷ Merle Curti. The Roots of American Loyalty. New York: Columbia University Press. 1946.

⁸ Philip Gleason. Speaking of Diversity: Language and Ethnicity in Twentieth-Century America. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 1992.

komponentning umumiy ahamiyati doimiy ravishda pasayib bormoqda. Irqiy ijtimoiy-iqtisodiy farqlar saqlanib qolsa-da, irqiy xususiyatlarning “o‘chirilishi” va “birikishi” mavjud. Bugungi kunda amerikaliklar AQSHni ko‘p irqli fuqarolardan tashkil topgan o‘ta irqiy jamiyat sifatida qabul qilishmoqda. Qora va oq dioxotomiyani yo‘q qilish istagini qo‘llab-quvvatlagan qora tanli yetakchilar “qora tanli” o‘rniga “afro-amerikalik” atamasidan foydalanishni targ‘ib qilishdi, chunki yangi atama “irqiy farqlarni yo‘q qiladi va madaniy hamda etnik o‘ziga xoslikni ta’kidlaydi”. “Afro-Amerikalik”ning kiritilishi “irqiy qutblanishni va qora tanliklarni Amerika jamiyatidagi irland-amerikaliklar, italyan-amerikaliklar yoki yapon-amerikaliklar kabi ko‘plab etnik guruhlardan biri sifatida joylashtirganini” rad etdi.⁹ Biroq, bu tendensiyalar oq tanli amerikaliklar orasida Amerikaning o‘sib borayotgan “oqlanishi” dan xavotirda bo‘lgan yangi irqiy ongning paydo bo‘lishiga olib keldi (“oq nativizm” bo‘limiga qarang).

B. Obamaning AQSH prezidenti lavozimiga saylanishi Amerika jamiyatida “irqdan keyingi jamiyat”ga erishish haqidagi munozarani paydo qildi va dastlab irqiy xurofot ustidan g‘alaba qozonish ramzi sifatida qabul qilindi. Biroq, Jorj Floydning o‘limi va undan keyin sodir bo‘lgan ommaviy tartibsizliklar Amerika hali ham irqiy tinchlikka erishishdan uzoq ekanligini ko‘rsatdi, shuningdek, jinoyat huquqni muhofaza qilish idoralarini zo‘ravonligining oldini olish bilan bog‘liq muammolarni namoyish etdi. “Qora tanlilarning hayoti muhim” (*BLM-Black Lives Matter*) harakatining irqiy tergov qilish, politsiya tomonidan haddan tashqari kuch ishlatish va qamoqqa olish tizimidagi irqiy tafovut kabi irqiy munosabatlar muammolarini hal qilish yuzasidan islohotlarni o‘tkazish bo‘yicha radikal talablari darhol natija bermadi. Bundan tashqari, BLM harakatining faol ishi konservativ siyosiy kuchlarning birlashishiga turtki bo‘ldi va bu o‘z navbatida Donald Trampning prezident etib saylanishining tarkibiy qismlaridan birini yaratdi.

“Oq nativism”. Oq elita hali ham Amerika jamiyatida hukmronlik qilmoqda, ammo elitaga mansub bo‘lmagan millionlab oq tanlilar unchalik qoniqarli holatda emaslar. Elitaning kelajakka ishonchini baham ko‘rmaydilar hamda ular elita va federal hukumat tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan boshqa ijtimoiy guruhlariga “irqiy raqobat” ni boy berayotganiga ishonishadi. Bu

⁹ Gina Philogène. From Black to African-American: A New Social Representation. Westport, CT: Praeger. 1999.

yo'qotish odamlar ongida namoyon bo'lib, boshqa ijtimoiy guruhlar vakillariga nisbatan qo'rquv va nafrat uyg'otadi.

Shu nuqtayi nazardan, "oq nativizm" (yoki "oq suyaklik") va zo'ravon irqiy mojarolar uchun old shartlarning to'laonli harakati kuchayib bormoqda. Tadqiqotchilar "ko'plab kuchli ijtimoiy kuchlarning tabiiy birlashishi" ga ishora qilmoqdalar, ular orasida demografik holatning o'zgarishi, muayyan irqlarni qo'llab-quvvatlash siyosati, etnik ozchiliklarning ishtahasi oshib borishi, liberal immigratsiya siyosati, globallashuv tufayli ish joylarini yo'qotishdan qo'rqish, multikulturalizmning tarqalishi, internet orqali virtual haqiqatni va siyosiy tizimga ma'lum bir ta'sir ko'rsatadigan hamfikrlar guruhlarini yaratish qobiliyatini anglatadi. Bu omillarning barchasi oq tanliklarning o'zini o'zi anglashiga va Amerika o'ziga xosligining rivojlanishida mantiqiy bosqichga aylangan "oq nativizm" ning paydo bo'lishiga yo'l ochib beradi. Natijada, Amerika irqlar o'rtasidagi mojarolar chegarasiga tobora yaqinlashib bormoqda.

"Oq millatchilar" uchun irq madaniyat manbayi bo'lib, irqiy mansublik oldindan belgilab qo'yilgan va uni o'zgartirish mumkin emasligi sababli, madaniy mansublik ham oldindan belgilangan va o'zgarmasdir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, Qo'shma Shtatlardagi "irqiy muvozanat" ning o'zgarishi yani madaniy muvozanatning o'zgarishi va Amerikaga shon-shuhrat hamda ulug'vorlik olib kelgan oq madaniyatning o'rniga boshqa "qora" yoki "sariq" madaniyatlar bilan almashtirilishini anglatadi. Ushbu harakatlarning yetakchilari uchun irqlar va madaniyatlarning aralashuvi millatning tanazzulga uchrashiga yo'ldir, shuning uchun Amerikani saqlab qolishning yagona yo'li uning "oqligini" saqlab qolishdir. Ularning sa'y-harakatlari Amerika e'tiqodi tamoyillariga zid bo'lgan va qora tanlilar va muhojirlar hamjamiyatlariga foyda keltiradigan irqiy ustuvorliklarni, ijobiy harakatlar dasturlarini va ozchiliklar tili va madaniyatini samarali joriy etgan milliy va transmilliy elitaga qarshi kurashishga qaratilgan. Shu sababli, "oq nativizm" harakati bu tendensiyalarga to'liq bashorat qilinadigan va kutilgan javobdir.

"Oq tanliklar" guruhleri asosan ishchi va o'rta sinf vakillaridan iborat bo'lib, ular sodir bo'layotgan o'zgarishlardan norozi hisoblanib, ularning ijtimoiy-iqtisodiy holatining pasayishiga, ish joylarining "bo'lib ketishiga", immigrantlarga, madaniyat va tilning suiiste'mol qilinishi va hatto mamlakatning tarixiy o'ziga xosligi yo'qolish darajasiga qadar faol qarshilik

ko'rsatmoqda. Bu harakatlar asosan ispanlarga, afrikaliklarga va muhojirlarga qarshidir. Ular o'tmishda amerikaliklarning o'zligini his qilishiga hissa qo'shgan ko'plab irqiy va ksenofobik oqimlarning merosxo'rlari. Biroq, "Ku Kluks Klan" kabi ochiq radikal antisemitik yoki irqchi guruhlardan farqli o'laroq, "oq nativizm" harakati, qoida tariqasida, "fitna nazariyalari" asosida ishlaydi, masalan, Amerikaga qarshi fitna va Amerikani dunyo hukmronligi cho'qqisidan ag'darish uchun "xalqaro sionistik harakat" yoki "BMTning maxfiy rejasi" deb tahmin qilinadi. Amerikada "oq nativizm" har ikkala asosiy partiya siyosatiga ta'sir ko'rsatadigan yana bir siyosiy harakat sifatida qurilmoqda.¹⁰

Lingvistika omili. Amerika Qo'shma Shtatlarining asoschilari til bu milliy madaniyatning eng muhim omillaridan biri bo'lganligi sababli, davlat qurilishi uchun muhimligini juda yaxshi tushunardilar. Biroq, dunyodagi ko'plab boshqa mamlakatlardan farqli o'laroq, Qo'shma Shtatlar odamlar o'rtasida o'zaro muloqot qilishga shart-sharoit yaratish uchun tilning asosiy vazifasi deb hisoblagan holda, boshqa qarashdan kelib chiqishdi. Shu bois, mustaqillikka erishgandan so'ng, AQSh hukumati ingliz tilini yangi davlatning rasmiy tili deb e'lon qilishdan bosh tortdi hamda unga milliy va til to'siqlarini yengib o'tishga yordam beradigan birlashtiruvchi element ro'lini yukladi. Ingliz tili bu ro'lni muvaffaqiyatli bajardi, garchi immigrantlarning ona tillari uni o'zgartira olgan bo'lsa ham, uni yanada moslashuvchan va o'zgarishlarga ochiq qildi. Shunday qilib, yangi til paydo bo'ldi, u "Amerika ingliz tili" deb nomlandi.

Biroq, "ingliz tili uchun jang" Amerika o'ziga xosligi uchun urushda frontlardan biri bo'lgan va shunday bo'lib qolmoqda. Muhojirlar guruhlar vaqti-vaqti bilan o'z ona tillarini joriy etishga urinishgan, ammo ingliz har doim g'alaba qozongan. Lekin, kurash davom etmoqda: bugungi kunda ispan tilining tarqalishi va ommalashishiga yuzlab telekanallar dasturlari va radiostansiyalarning ishlashi va ispan tilida 200 dan ortiq gazeta va 150 jurnalning nashr etilishi yordam bermoqda. Ispan tilida so'zlashuvchi aholi tadbirkorlikka ham moslashmoqda.

Florida, Kaliforniya va Texas janubidagi aksariyat tashkilotlarda ispan tilini bilish ishga joylashish uchun ajralmas shart bo'lib, ishonch telefonlari ingliz va ispan tillarida so'zlashuvchi operatorlar tomonidan xizmat ko'rsatadi.

¹⁰ Carol M. Swain. The New White Nationalism in American: Its Challenge to Integration. New York: Cambridge University Press. 2002.

Natijada, Qo'shma Shtatlar asta-sekin ikki tilli va ikki madaniyatli ingliz-ispán jamiyatiga aylanmoqda, bunda ikkala tilda so'zlashuvchi siyosatchilar avzalikka ega bo'ladilar. So'nggi o'n yilliklarda "latino" lar va "anglos" lar o'rtasidagi munosabatlarda o'zaro madaniy ta'sirni chuqurlashtirish tendensiyasi kuzatildi, bu "spanglish" deb nomlanuvchi lingvistik hodisada — ko'plab yosh kubaliklar, meksikaliklar va boshqa Lotin Amerikasi diasporalari o'z tengdoshlari bilan muloqot qilishda foydalanadigan ispan va ingliz tillarining lingvistik aralashmasidir.

Ispan tilida so'zlashuvchi "lotin" muhojirlarining madaniy ta'siri sezilarli darajada oshganiga qaramay, amerikaliklar ko'pincha ingliz tarafdori bo'lib qolmoqda. Federal hukumatning lingvistik ozchiliklarni qo'llab-quvvatlashi, davlat idoralari va xususiy tashkilotlar tomonidan ingliz tilidan umumiy foydalanishga qarshiligi ingliz tilini himoya qilish harakatining paydo bo'lishiga olib keldi. Bu masala bo'yicha o'ndan ortiq referendumlar o'tkazildi va ingliz tili tarafdorlari deyarli barchasida g'alaba qozonishdi, bu uning yaqol ustunligini ko'rsatmoqda. Amerikaliklarning aksariyati, etnik kelib chiqishidan qat'iy nazar, ingliz tilini milliy o'ziga xoslikning asosiy elementi deb biladi va bu fikr ingliz tilini davlat tili sifatida qo'llab-quvvatlovchilar va ikki tilli ta'limga qarshilar foydasiga kuchli dalildir. Ko'pgina "latinolar" ikki tilli ta'limni bekor qilish bo'yicha takliflarga ijobiy munosabatda bo'lishlari tabiiydir, chunki bu takliflar, agar ular rasmiy maqomga ega bo'lsa, o'z farzandlarining ta'limiga tezda ijobiy ta'sir ko'rsatishini tushunishadi, chunki o'qitish sifati ispan tilidagi sinflarda pastroq.¹¹

Ispanlashtirish omili. Qo'shma Shtatlarning ispanlashuvi muammosi mamlakatdagi ispan tilida so'zlashuvchi aholi sonining eksponensial o'sishi va uning jamiyatga ta'sirining kuchayishi bilan ifodalanadi. Lotin Amerikasi davlatlaridan ispan tilida so'zlashuvchi migratsiyaning barqaror sur'ati tufayli ispan tilida so'zlashuvchi aholi Qo'shma Shtatlarda yashovchi boshqa irqiy va etnik guruhlar orasida asta-sekin ikkinchi o'ringa ko'tarilmoqda. Natijada, Shimoliy Amerika jamiyatidagi etnik hamda lingvistik nisbatlar va shuning uchun amerikaliklarning madaniy o'ziga xosligi o'zgarib bormoqda.

¹¹ James Crawford. Bilingual Education: History, Politics, Theory, and Practice. Trenton: Crane. 1989.

Biroq, Amerikaning o'ziga xosligidan farqli o'laroq, ispan tilida so'zlashuvchi jamoalarning o'zligini saqlab qolish jarayonlari Amerikaning turli qismlarida sezilarli darajada farq qiladi. AQSH sharqida, xususan Floridada ispanlashtirish tez sodir bo'ldi va "yuqoridan" amalga oshirildi. Kubalik muhojirlarning Floridaga oqib kelishi hukumatning xatti-harakatlari bilan zudlik bilan yuzaga keldi; Kubaliklar ortidan Lotin Amerikasining boshqa davlatlaridan kelgan muhojirlar Floridaga oqib kelishdi, ular Ispaniya madaniyati va Amerika farovonligi uyg'unligi bilan o'ziga jalb etildi. Janubi-g'arbning ispanlashtirilishi ancha sekinroq, unchalik aniq emas va "pastdan yuqoriga" yo'naltirilgan holda amalga oshirildi. Bu yerda muhojirlarning asosiy oqimi Meksikadan keldi, jarayon vaqt o'tishi bilan davom etdi, chegarani noqonuniy kesib o'tishning ko'p sonli holatlari bilan og'irlashdi va hech qanday sekinlashuv belgilarini ko'rsatmadi. Janubiy Kaliforniyaning ispan, asosan meksikalik aholisi Mayaming ispan aholisidan ancha ko'p, ammo u hali Florida shtatidagi kabi muhojirlar va mahalliy aholi nisbatiga erisha olgani yo'q.

Ikkinchi farq - kubaliklar va meksikaliklarning o'z vatanlariga bo'lgan munosabatida. Kubalik muhojirlarni F. Kastro davriga nisbatan nafrat hamda bu tuzumni buzish va yo'q qilish istagi birlashtiradi. Albatta, Kuba rahbariyati ularning harakatlariga javob beradi. Meksika hamjamiyati, hukumati va uning faoliyatiga nisbatan noaniqlik belgilarini ko'rsatmoqda. Bu hukumat Amerika Qo'shma Shtatlariga emigratsiyani rag'batlantiradi va Amerikada yashovchi meksikaliklarni o'z vatani bilan aloqani davom ettirishga, meksikalik kimligini saqlab qolishga va, albatta, o'z iqtisodiyotiga sarmoya kiritishga undaydi. O'nlab yillar davomida Kuba rahbariyati o'z muhojirlarini har tomonlama tahqirladi va Janubiy Floridagi kubalik muhojirlar jamiyatini chiritish uchun katta sa'y-harakatlarni amalga oshirdi. Meksika hukumati esa Janubiy Kaliforniyadagi o'z hamjamiyatining hajmi, boyligi va siyosiy ta'sirini oshirishga harakat qildi.

Uchinchi farq shundaki, kubalik muhojirlarning birinchi to'liqini asosan o'rta va yuqori sinf vakillaridan iborat edi. Boylik, ta'lim va ishbilarmonlik aloqalari ularga yetakchi o'rinlarni egallashga imkon berdi va bir necha o'n yillar davomida shaharlar, ayniqsa Mayami iqtisodiyoti, madaniyati va siyosiy hayotida ushbu pozitsiyalarni mustahkamladi. Quyidagi to'liqlarning muhojirlari, qoida tariqasida, allaqachon jamiyatning quyi qatlamlariga tegishli

edi. Meksikaliklarga kelsak, ularning birinchi to'liqining mutlaq ko'pchiligi kambag'al, chalasavod va past malakali edi; ularning avlodlari avvalgilaridan unchalik farq qilmaydi. Shunday qilib, janubi-g'arbiy ispanlashtirish "pastdan" turtki oladi, Floridada esa bu jarayon "yuqoridan" amalga oshirilgan. Los-Anjelesda ispan tili "anglo-sakslar tomonidan tushunarsiz, ko'cha shovqinining bir qismi, mashina yuvadigan, butalarni kesadigan va restoranlarda idishlarni tozalaydiganlar gapiradigan til sifatida qabul qilingan. Mayamida bu tilda restoranlarda ovqatlanadigan, mashina va uylarga ega bo'lgan odamlar gaplashgan. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish nuqtai nazaridan bu farq muhim ahamiyatga ega".¹²

Hozirgi vaqtda Amerika Qo'shma Shtatlarining ispan aholisi taxminan 55 million "latino" larni tashkil qiladi, ularning 2/3 qismi meksikaliklar, shuningdek puerto-rikoliklar, kubaliklar va mamlakat aholisining boshqa ispan tilida so'zlashuvchi vakillari. Meksikaliklarning ustun tarafi, birinchi navbatda, mavsumiy qishloq xo'jaligi ishlarida ishchi kuchi tanqisligini boshdan kechirayotgan Amerikaga noqonuniy immigratsiyaga imkon beruvchi umumiy chegara uzunligi (3 ming km dan ortiq) bilan izohlanadi. Ba'zi tadqiqotchilar meksikaliklarning 150 yil oldin Amerika Qo'shma Shtatlari tomonidan qo'shib olingan o'z vatanlariga qaytish istagi kabi omilni ham ta'kidlaydilar. Meksika rahbariyati hech qachon AQShga noqonuniy immigratsiyani cheklash bo'yicha hech qanday real choralar ko'rmagani, immigratsiya har ikki davlat uchun ham ortiqcha: shimoliy qo'shni arzon ishchi kuchi oladi, Meksika esa har yili o'z fuqarolari tomonidan mamlakatga o'tkaziladigan milliardlab dollarlarni oladi.

Ispan tilida so'zlashuvchi immigratsiyaning o'ziga xos xususiyati shundaki, nisbatan tez assimilyatsiya qilingan milliy va etnik guruhlardan farqli o'laroq, lotin amerikaliklar ingliz-protestant qadriyatlarini qabul qilmaydigan o'zlarining siyosiy va lingvistik anklavlarini yaratib, Amerika ijtimoiy-madaniy makoniga to'liq qo'shilmaydilar. Shu bilan birga, "latino"lar ham yangi voqelikka moslashish jarayonini boshdan kechirmoqdalar: milliy qadriyatlarni, ta'lim va mehnat ko'nikmalarining umumiy standartlarini, demokratik qoidalar va siyosiy xulq-atvor me'yorlarini, ya'ni jamiyatning mohiyatini tashkil etuvchi barcha narsalarni asta-sekin o'zlashtirmoqdalar. O'rta muddatli istiqbolida ispan

¹² William V. Flores and Rina Benmayor. *Latino Cultural Citizenship: Claiming Identity, Space, and Rights*. Boston: Beacon Press. 1997.

migratsiyasining davom etishi Qo'shma Shtatlar Meksika, Ispaniya, Argentina va Kolumbiyadan keyin ispan millatiga mansub aholi soni bo'yicha beshinchi o'rinda turadigan mamlakatga aylanishiga olib kelishi mumkin.

Ispanlashtirish AQSh ijtimoiy tizimi, xususan, maktab ta'limi, ijtimoiy ta'minot va sog'liqni saqlash uchun bir qator muammolarni keltirib chiqaradi. Ispan tilida so'zlashuvchi aholining ko'payishi ham siyosiy oqibatlarga olib keladi, bu latinolarga saylovlarga ta'sir qilish va siyosiy pozitsiyalarni shakllantirish uchun ko'proq imkoniyatlar beradi. Ammo, AQShning yetakchi partiyalarining ispanlashtirish muammosiga yondashuvlari farqiga qaramay, ispan tilida so'zlashuvchi aholi madaniyatni, ispan tilini saqlash, ularning umumiy Amerika madaniyatiga nisbatan ziddiyatsizligini e'tirof etish ajralmas holga aylandi.

Diaspora omili. Diasporalar ham milliy ozchiliklardan, ham etnik guruhlardan farq qiladi. Etnik guruh - bu ma'lum bir davlat ichidagi milliy yoki madaniy jamoa. Diaspora davlat chegaralaridan tashqarida mavjud etnik yoki madaniy hamjamiyatdir. Har qanday diasporaning "og'irlik markazi" kelib chiqqan mamlakati bo'lib qoladi. Agar u mavjud bo'lmasa, diaspora o'zining asosiy vazifasini "qaytib keladigan joy" yaratishni ko'radi. Diasporalar transmilliy siyosatning faol ishtirokchilari bo'lib, ular ittifoq tuzadilar va davlat chegaralarini kesib o'tadigan nizolarga jalb qilinadilar.

Meksika chet el hukumatlarining Amerika siyosatiga ta'sir o'tkazish va bu jarayonga Qo'shma Shtatlardagi milliy diasporalarni jalb qilish intilishlarining yaqol namunasidir. Meksikadan keyin Kanada, Saudiya Arabistoni, Janubiy Koreya, Tayvan, Yaponiya, Isroil, Germaniya, Filippin va Xitoy kabi davlatlar bor, ularning hukumatlari har yili o'z manfaatlarini lobbiy qilish uchun katta mablag' sarflaydi. Immigratsiyaning ommaviyligi va xilma-xilligi ortishi bilan Amerikada diasporalar soni ortib bormoqda, buning natijasida ular o'rtasida kurash kuchaymoqda. Shunday qilib, Amerikadan tashqaridagi mojarolar Amerika hududida o'z ifodasini topadi. Shunday qilib, Qo'shma Shtatlardagi arab va, kengroq aytganda, musulmon diasporasining ko'payishi, shuningdek, bu diasporalarning siyosatga qiziqishi ortib borayotgani kuchli yahudiy

diasporasining Amerikaning Yaqin va O'rta Sharqdagi siyosatiga ta'siriga tobora ko'proq tahdid solmoqda.¹³

Amerika siyosati borgan sari xorijiy milliy hukumatlar va ular ilhomlantirgan diasporalar Qo'shma Shtatlar ustidan ta'sir o'tkazish uchun raqobatlashadigan maydonga aylanmoqda. Bu janglar Kapitoliy tepaligida ham, Amerika bo'ylab saylov uchastkalarida ham saylovlar paytida olib borilmoqda. Qo'shma Shtatlarning "diasporalashtirish" jarayoni muqarrar natijaga olib keladi: AQSh global siyosat bilan qanchalik ko'p shug'ullansa, Amerika hukumati va Amerika qonunchilariga boshqa mamlakatlarning milliy hukumatlari shunchalik katta ta'sir ko'rsatadi va AQSh o'z aholisini Amerikaga eksport qilayotgan davlatlar bilan bir xil bo'lmagan o'z maqsadlariga erishish uchun kamroq imkoniyatga ega bo'ladi.

Elita jamiyatga qarshi. XX-asrning oxiri va XXI-asrning birinchi choragi Amerika elitasi va Amerika jamiyati o'rtasidagi mafkuraviy tafovutning chuqurlashishi va milliy o'ziga xoslik, uning boshqa o'ziga xosliklarga nisbatan ahamiyati hamda AQSHning xalqaro maydondagi o'rni haqidagi qarashlarning yanada xilma-xilligi bilan tavsiflanadi.

"Vatanparvar jamoatchilik" va "millatsizlashtirilgan elita" o'rtasidagi farq ikkala ijtimoiy guruhning boshqa qadriyatlarga va boshqa mafkuralarga bo'lgan munosabatida ham namoyon bo'ladi. Umuman olganda, Amerika elitasi nafaqat millatchi, balki o'z jamoatchiligiga qaraganda ancha liberaldir. Mamlakatning ichki va tashqi siyosatiga nisbatan yirik davlat institutlari rahbarlari va keng jamoatchilik o'rtasida tobora kuchayib borayotgan qarama-qarshiliklar ijtimoiy toifalar, sinflar, irqalar, etnik guruhlar va mintaqalar orqali o'tadigan asosiy uzilish chizig'ini tashkil etadi. AQSHning elitasi, ham davlat, ham xususiy, o'zini xalqidan tobora uzoqlashtirmoqda. Bir qator jihatlar, ayniqsa, milliy o'ziga xoslik bilan bog'liq bo'lgan jihatlarda, saylangan rahbarlarning qarashlari xalq manfaatlari bilan mutlaqo to'g'ri kelmaydi. Aytish mumkinki, Amerika xalqi davlat siyosati va hukumat sohasidan tobora uzoqlashib bormoqda.¹⁴

¹³ Matthew Frye Jacobson. *Whiteness of a Different Color: European Immigrants and the Alchemy of Race*. Cambridge: Harvard University Press. 1998.

¹⁴ Robert Lerner, Althea K. Nagai, and Stanley Rothman. *American Elites*. New Haven: Yale University Press. 1996.

Elita va keng jamoatchilik o'rtasidagi qarashlardagi bu farq Amerika tashqi siyosatiga keskin ta'sir ko'rsatmoqda. Amerikaning xalqaro maydondagi ro'li haqidagi fikrlar xilma-xilligi amerikalik bo'lish nimani anglatishi, ya'ni mamlakatning o'ziga xosligining mohiyati haqidagi fikrlar xilma-xilligidan kelib chiqadi. Jamoatchilik va elitaning ko'pincha tashqi siyosatning ayrim masalalari bo'yicha qarashlari bir biriga mos keladi. Biroq, suhbat milliy o'ziga xoslik va Amerikaning dunyodagi o'rnini haqida borishi bilanoq tomonlarning pozitsiyalari bir-biriga to'g'ri kelmasligi ma'lum bo'ladi. Jamiyatni, birinchi navbatda, mamlakat harbiy va jamoat xavfsizligini ta'minlash, iqtisodiyotini rivojlantirish, suverenitetini mustahkamlash, ko'p tomonlama ittifoqlar tarkibida dunyoning "qaynoq nuqtalari"dagi harbiy amaliyotlarda ishtirok etishi tashvishga solmoqda. Elita xalqaro xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashga, globallashuvda, boshqa davlatlarning iqtisodiy rivojlanishida va ittifoqchilar ishtirokisiz yoki BMT mandatisiz bir tomonlama kuch ishlatishda ishtirok etishga intiladi.

Amerika jamoatchiligi mamlakatning xalqaro ishlardagi iqtisodiy aralashuvini elitadan ko'ra kamroq ijobiy baholaydi. Elita va milliy rahbarlarning xalqaro savdodagi to'siqlarni bartaraf etish tarafdori bo'lgan barcha dalillariga qaramay, Amerika jamoatchiligi o'jarlik bilan proteksionizm tarafdori: amerikaliklarning 56 foizi proteksionizmni Amerika iqtisodiyoti rivojlanishi uchun eng yaxshi rag'bat deb bilishadi va erkin savdo tarafdorlari faqat 37 foizni tashkil etadi. Ayni paytda, so'nggi o'n yilliklarda Qo'shma Shtatlardagi Respublikachilar ham, Demokratlar ham erkin savdoni qo'llab-quvvatlab, keng jamoatchilik emas, balki elita manfaatlarini ko'zlagan holda harakat qilmoqda.¹⁵

AQShning bo'linish ehtimoli. Qo'shma Shtatlarning bo'linishining asosiy sababi bo'lishi mumkin bo'lgan bir qancha potensial sabablar mavjud: 1) irqiy va etnik tafovutlar; 2) siyosiy kelishmovchiliklar; 3) iqtisodiy tengsizlik; 4) madaniy farqlar; 5) Qo'shma Shtatlar ichidagi ichki qarama-qarshiliklar va bo'linishlarning kuchayishiga olib kelishi mumkin bo'lgan tashqi tahdidlar. Bu omillarning hech biri o'z-o'zidan mamlakatning parchalanishiga olib kelishi

¹⁵ Jack Citrin, *One America? Political Leadership, National Identity, and the Dilemmas of Diversity*. Washington, D. C.: Georgetown University Press. 2001.

mumkin emas, biroq bu omillarning bir nechtasining keskin kombinatsiyasi yuzaga kelganda bu vujudga kelishi mumkin.

Ushbu masala bo'yicha Amerika ommaviy axborot vositalarida vaqti-vaqti bilan paydo bo'ladigan tashvish bir qator sabablarga ko'ra juda spekulyativ xarakterga ega, xususan: 1) AQSHning parchalanishiga misol sifatida ko'pincha tilga olinadigan fuqarolar urushidan farqli o'laroq, hozirgi bosqichda mamlakatni bo'linishga yoki undan ajralib chiqishga ochiq chaqiruvchi siyosiy harakatlar yo'q; 2) shtatlar, ko'p sonli iste'molchilar va bizneslar o'rtasida yaqin iqtisodiy aloqalarga ega bo'lgan, mahalliy va xorijiy korxonalar ishtirokidagi eng yirik ichki bozor tomonidan bo'linishdan saqlaydi; 3) dunyoning birorta ham davlati Amerikaning, shu jumladan uning geosiyosiy raqiblarining bo'linishidan manfaatdor emas, chunki uning jahon moliyaviy-iqtisodiy tizimidagi o'rnini hisobga olsak, bu jahon iqtisodiyotining umumiy inqiroziga olib keladi.

Partiya bo'linishi. Demokratlar va Respublikachilar partiyalari o'rtasidagi qarama-qarshilik ko'p jihatdan Amerika siyosiy jarayonining mohiyatini tashkil etuvchi uzoq tarix va an'anaga ega. Ushbu mavzu doirasida har ikki partiyaning ichki partiyaviy hayotidagi yangi tendensiyalar qiziqish uyg'otadi.

Demokratlar partiyasida kongressmen Okasio-Kortez, senatorlar Sanders, Uorren va amaldagi vitse-prezident Xarris tomonidan bildirilgan "progressiv" qanotda sotsialistik tendensiyalarning kuchayishiga e'tibor qaratilmoqda. Ular platformasining mazmun-mohiyati davlatning ijtimoiy masalalardagi ro'lini sezilarli darajada kengaytirishdan iborat bo'lib, ular bepul tibbiy xizmat, ta'lim, bepul turarjoy bilan ta'minlash, eng kam ish haqini, boylardan olinadigan soliqlarni oshirish va hokazolarni ta'minlashga qaratilgan. Prezident Bayden markazchi bo'lganligi sababli, bunday radikal g'oyalarni amalga oshirishdan o'zini tiyadi. Shu bilan birga, partiya birligini saqlab qolish uchun, ehtimol, u "sol"larning muayyan tashabbuslarini, xususan, noqonuniy muhojirlarga nisbatan keng ko'lamli amnistiya va eng kam ish haqini oshirishni qo'llab-quvvatlaydi. Ichki siyosat masalalari bo'yicha Demokratlar partiyasi ichidagi trampizmga qarshi yondashuviga, tashqi siyosat masalalari esa — sinofobiya asoslangan.

Amerikaning konservativ qismida, “Choy partiyasi harakati” deb atalmish harakat o‘z-o‘zidan rivojlandi, lekin asta-sekin Kongress va mahalliy hokimiyatlarga saylovlarda o‘z imkoniyatlarini isbotlagan jiddiy kuchga aylanmoqda. Harakat siyosiy partiya emas, balki Respublikachilar partiyasi platformasida turib, federal xarajatlarning ko‘payishiga, hukumat nazoratining kuchayishiga, sog‘liqni saqlash tizimini isloh qilish rejalariga va boshqa narsalarga qarshi. “Choy partiyasi harakati” AQSHning ikki partiyaviy tizimiga qarshi chiqmadi va mustaqil uchinchi siyosiy kuch deb da’vo qilmadi. Biroq, yagona yetakchilik markazining, milliy yetakchining va kam xodimlar soniga ega markazlashtirilmagan tarmoq tuzilmasining yo‘qligi uning harakatchanligini oshirdi hamda uni mahalliy va shtatlarda haqiqiy kuchga aylantirdi.

Uchinchi partiyaning paydo bo‘lish ehtimoliga kelsak, mamlakatda boshqa siyosiy kuch yaratishga urinishlar ko‘p bo‘ldi. Eng mashhur misollar — XX-asr boshlarida Teodor Ruzveltning “progressiv” partiyasi va 1990-yillarda milliarder Ross Perot yaratishga harakat qilgan “islohotlar” partiyasi. Qoidaga ko‘ra, uchinchi kuch mavjud ikki partiyaviy muvozanatni buzadi va ularning biridan ajralib chiqish, undan ovozlarni tortib olish va bu partiyaning g‘alaba qozonishiga to‘sqinlik qilish orqali shakllanadi. Lekin, AQSHdagi majoritar saylov tizimi tufayli uchinchi partiyalar rivojlana olmayapti.

Xulosa. Amerika boshidanoq ko‘p millatli va ko‘p madaniyatli jamiyat bo‘lib kelgan. Amerikaning birinchi mustamlakalari XVII-XVIII asrlarda shakllangan va dunyoning turli burchaklaridan kelgan yevropalik muhojirlar va shartnoma asosida ishlaydigan ishchilardan iborat edi. XIX asrda milliy va irqiy tarkibi yanada xilma-xil bo‘ldi. Kontinental kengayish muhojirlar uchun hududni tub amerikaliklar, mahalliy va ispan ajdodlari aralashgan xalqlarga tegishli yerlar hisobiga kengaydi. Yevropa va Osiyodan immigratsiyaning ketma-ket to‘lqinlari aholining tez o‘shishiga yordam berdi.

Milliy o‘ziga xoslikni shakllantirishga asoslangan g‘oyalar o‘z natijalarini berdi — AQSH aholisi o‘zini alohida millat sifatida anglash va uning milliy xarakterining xususiyatlarini sezilarli darajada rivojlantirdi. Buni Amerika milliy xarakterini allaqachon sodir bo‘lgan haqiqat sifatida ko‘rgan mualliflarning tadqiqotlaridagi qarashlari tasdiqlaydi¹⁶. Muayyan nuqtadan boshlab,

¹⁶ Gleason P. American Identity and Americanization. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups. Belknap Press. 1980.

amerikaliklar o'zlarini muhojirlar mamlakatining barcha qarama-qarshiliklariga qaramay, o'z davlatchiligini qurishga yaqinlashadigan yuqori darajadagi ongli millat sifatida qabul qila boshladilar. Amerika xalqining ramzlari — Mustaqillik kuni, Deklaratsiyasi, Konstitutsiya va unga ilova bo'lgan huquqlar to'g'risidagi qonun hisoblanadi. Amerika aholisining umumiy g'oyasini ifodalovchi umumiy belgilar ham ularning o'zlarini alohida millat sifatida idrok etishini kuchaytiruvchi birlashtiruvchi omil bo'lib xizmat qildi.

Amerika millatining universal xarakteri uni amerikalik bo'lishni istagan har bir kishi uchun ochiq qildi. Bu, ayniqsa, "Amerikalik kelib chiqishiga ko'ra emas, balki o'z xohishiga ko'ra amerikalikka aylangani" bilan tasdiqlanadi¹⁷. Shunday qilib, Amerika xalqining yaratilishida yana bir xususiyati aniq ko'rinadi — ochiqlik.

Amerika o'ziga xosligining kelajagi ko'p jihatdan zamonaviy AQSH jamiyatida quyidagi tendensiyalarning amalga oshirilishiga bog'liq: oq tanli amerikaliklar uchun o'ziga xoslik manbayi sifatida etnik komponentning virtual yo'qolishi; irqiy tafovutlarni bosqichma-bosqich yo'q qilish va irqning ahamiyatini kamaytirish; ispan diasporasining o'sib borayotgan hajmi va ta'siri, natijada Amerikaning til va madaniy bo'linish tendensiyasi; elitaning kosmopolit o'zini anglashi va xalqning an'anaviy o'ziga xoslikka sodiqligi o'rtasidagi farqni kengaytirish.

Muayyan sharoitlarda bu tendensiyalar suprematistik kuchlarga ega, Amerika jamiyatining keskin qutblanishi va jamiyatning bo'linishiga olib kelishi mumkin. O'zlikni anglashning kuchayishi xalqaro aloqalarning chuqurlashishiga ham ta'sir qiladi, bu amerikaliklar va boshqa madaniyatlar va dinlar vakillari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning kuchayishiga olib keladi. Ehtimol, tashqi bosim amerikaliklarni birlashishga majburlashi va ularning tarixiy diniy o'ziga xosligini va ingliz-protestant madaniyatini qayta tiklashga yordam berishi mumkin. Oq tanli amerikaliklar eskirgan etnik o'ziga xosliklarni almashtirishni tanlagan kimliklari Amerika kelajagi uchun asosdir.

Milliy o'zlikni to'liq anglash faqat vaqt o'tishi bilan mumkin bo'ladi. Shunga asoslanib, Amerika millatining mavjudligining boshida yana bir

¹⁷ Vecoli R. The Significance of Immigration in the Formation of an American Identity. The History Teacher. Vol. 30. № 1. 1996.

belgilovchi xususiyatni — kelajakka yo‘naltirilganligini ta’kidlash kerak. Masalan, XXI-asr boshlarida, 2001-yilda Prezident Jorj Bush o‘zining inauguratsion nutqida “Amerika hech qachon irq yoki hudud birligi haqida bo‘lmagan: biz amerikaliklar bizni o‘z poydevorimizdan tashqariga olib chiqadigan, bizni o‘z manfaatlarimizdan ustun qo‘yadigan va fuqaro bo‘lish nimani anglatishini bizga singdiradigan ideallar atrofida birlashganmiz”. Shu bois, shuni ta’kidlash mumkinki, asrlar o‘tsa ham AQSH milliy o‘ziga xosligining mafkuraviy mazmuni o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan, uning xususiyatlaridan biri — kelajakka yo‘naltirilganligini oqlagan.

Foydalanilgan manbaalar:

1. Israel Zangwill. *The Melting Pot: A Drama in Four Acts*. New York: Arno Press. 1975.
2. J. Hector St. John de Crèvecoeur. *Letters from an American Farmer and Sketches of 18th Century America*. New York: Penguin. 1981.
3. Milton M. Gordon. *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origin*. New York: Oxford University Press. 1964.
4. Horace M. Kallen. *Cultural Pluralism and the American Ideal: An Essay in Social Philosophy*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 1956.
5. Edward George Hartmann. *The Movement to Americanize the Immigrant*. AMS Press. 1967.
6. John F. McClymer. *The Federal Government and the Americanization Movement, 1915–1924*. Prologue, 10. 1978.
7. Merle Curti. *The Roots of American Loyalty*. New York: Columbia University Press. 1946.
8. Philip Gleason. *Speaking of Diversity: Language and Ethnicity in Twentieth-Century America*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 1992.
9. Gina Philogène. *From Black to African-American: A New Social Representation*. Westport, CT: Praeger. 1999.
10. Carol M. Swain. *The New White Nationalism in American: Its Challenge to Integration*. New York: Cambridge University Press. 2002.
11. James Crawford. *Bilingual Education: History, Politics, Theory, and Practice*. Trenton: Crane. 1989.
12. William V. Flores and Rina Benmayor. *Latino Cultural Citizenship: Claiming Identity, Space, and Rights*. Boston: Beacon Press. 1997.
13. Matthew Frye Jacobson. *Whiteness of a Different Color: European Immigrants and the Alchemy of Race*. Cambridge: Harvard University Press. 1998.
14. Robert Lerner, Althea K. Nagai, and Stanley Rothman. *American Elites*. New Haven: Yale University Press. 1996.
15. Jack Citrin. *One America? Political Leadership, National Identity, and the Dilemmas of Diversity*. Washington, D. C.: Georgetown University Press. 2001.
16. Gleason P. *American Identity and Americanization*. *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*. Belknap Press. 1980.
17. Vecoli R. *The Significance of Immigration in the Formation of an American Identity*. *The History Teacher*. Vol. 30. № 1. 1996.